

ПРАБЪЛГАРСКОТО ХАНСКО ИМЕ ЯВНТОХОЛЪ

(Библиографията към тази статия е на http://bolgnames.com/Images/Treasure_2.pdf)

Етническата принадлежност на прабългарите е един от основните и доста сложните, дори комплицирани проблеми в тяхната история, окончателното и задоволително разрешаване на който може да хвърли светлина и да даде допълнителен гласък в редица посоки на множество по-общи или по-частни въпроси от свързаната с тях проблематика, включително и върху най-ранните периоди и етапи от етногенезиса на прабългарските племена и народи.

Сред не толкова многото на брой и не особено разнообразните по вид и характер изворови данни и податки за по-ранните периоди от историята на прабългарите или още българите, безспорно изключително важна, а може би и първостепенна роля и значение за българската историография изобщо и за нейния средновековен дял прабългаристиката конкретно, имат лингвистико-ономастичните данни под формата на имена на лица, родове, племена, народи, страни, селища, места, периоди от време; на думи, титли, наименования на конкретни предмети, числа, отделни изрази или цели изречения и дори текстове, съставени на прабългарски език.

В тази връзка особен интерес представлява известното от Именника на българските ханове мли *Авитохол*, с което започва и самият Именник:

Явнтохолъ жнтъ лѣтъ Т.

родъ емоу Дуло,

а лѣтъ емоу днломъ тврѣнъ

Авитохол живя години триста,

родът негов е Дуло,

а годината му е Змия, месец Девети.

Носителят на това име се приема за реална историческа личност и по-конкретно за тждествен на Атила, като самото име *Авитохол* се допуска да е видоизменена сред прабългарите форма на името на Атила и поместването му в Именника е продиктувано от някакъв спомен при тях за времето, когато те са подчинени на хуните, без обаче да се изключва възможността *Авитохол* да е равно на *Батаол*; счита се още за име на някой прабългарски хан, но така също и за митологическа личност, митологизиран герой или само митологема [Бешевлиев 1984, 64; Бурмов 1968, 31,54; Златарски 1970, 80,450-458; Москов 1988, 144-175; Степанов 1999, 54-64; ~*~2000, 60-76; Съслов 2000, 358; Шанговъ-1 1923, 99,112].

Независимо от това, мли *Авитохол* заема важно място в рамките на стратификацията на българската антропонимия и се разполага съвсем в нейната основа и начало, поради което, в аспекта на етноисторическата значимост и стойност на собствените имена, никак не е лишено от основание и стародавното предположение за евентуалното наличие в него на солидни податки за етническата история на прабългарите и в частност за тяхната етническа принадлежност.

Това пък от своя страна като цяло провокира и поддържа непрекъснато буден и специалния интерес към Името в прабългаристиката, като по-конкретно тук се разчита в голяма степен, произходът, видът и характерът на

лексикосемантичната и граматичната му структура да хвърлят обилна светлина и да допринесат най-после за разрешаването на редица, отдавна натрупани в тази област проблеми, несъвпадения и противоречия.

Именно поради това, като най-нов опит в тази насока и на основата и в светлината на отдавна и широко известната и в българската медиевистика с началното си “третиране и експлоатиране” в историографията още от V в. насам и по-точно, от времето на Приск (448) и Йордан, прочута легенда за сърната, изградена върху и експлицираща прастария индоевропейски култ към елена под формата на “толкова много повтаряната приказка за сърната, която била превела хуните на запад от Меотида” [Съслов 2000, 336], откриването и въвеждането на която легенда в научно обращение понастоящем и на места, кой-знае защо, се приписва на последния, който се е запознал с нея [вж. и срв. Степанов 2000, 62-70], сега вече се разработва, обработва-дообработва, възприема, утвърждава, лансира, публикува, разпространява и популяризира и поредната, но за съжаление и очевидно-определено не толкова неграмотната и крайно несполучлива, колкото манипулативно фалшифицираната етимология на мли *Авитохол*, според която то се състои от вахн. *ави* “сърна, кошута” и *тохол*, но и *тофл* (Sic!?) “дете”, а и в обратен порядък – *тофл/тохол* “дете” (П. Добрев, цит. по-долу), като в памирския вахански език *awu, ahu, ohi* “сърна, газела”, *tefl* най-напред, но след това пък и *tθfl* “дете, детенце” (Цв. Степанов), следователно “син на сърната”, допълнително развито и обогатено после като “дете (или син) на сърната”, още и “потомък на сърната”, чак докато се стига най-накрая и до “князът, отхранен от сърна” (Цв. Степанов).

На основата и по силата на всичко това, вече може и трябва да се счита и приеме за открито, обосновано и доказано, че Авитохол е родоначалникът на българите и първият български княз; край планината Имеон, т.е. Памир, е прародината на древните българи; още през 153 г. е основана първата българска държава в Европа; Авитохол е личност от типа “културен герой”, равен и тъждествен на онези “културни герои” в историята, които донасят “божествената уредба, узаконяват я, поставят знамето, културното, цивилизованото начало сред прабългарите”, но поставят също така и началото на българската власт и държавност, която се заражда “в лицето на първия легендарен “цар” и то нейде в района на Средна Азия”; древните българи очевидно (!???) принадлежат към света на източноиранските саки, които се “прекланяли пред вечния огън и свещената вода”; “вярвали в старите индоирански богове и почитали най-вече природните явления”, а “не почитали Ахура Мазда” и т.н. и т.н. [Добрев П. 1991, 85-95; ~*~1995, 61; Степанов 1999, 57-64; ~*~2000, 64-67,73,75, подчертано и препинателни - И.Д.].

Наистина и по принцип, не само и единствено на нивото и етапа на историографията по-общо и на прабългаристиката в частност, по този начин и път се стига съвсем лесно и гладко до не особено много на брой, но очевидно и безспорно с “фундаментално-революционно значение” изводи и заключения следствие или по-точно – изградени и надстроявани върху така разработената и лансирана “етимология” на мли *Авитохол*.

Доколкото по-горе не се цитират и не се посочва източник за ваханските

форми *ави* и *тохол*, а само се декларира тяхното наличие във ваханския език и то с ранга и качеството на “неочаквана памирска находка” от една страна (П. Добрев), а от друга страна пък се привеждат, според друго проучване на ваханския език, *awu*, *ahu*, *ohu* и *təfl*, *tθfl* (Цв.Степанов), които между впрочем не открихме в предното по време, но също доста пълно и подробно описание на този език [Пахалина 1975], то ние сме принудени да приемем първите две думи по-скоро за последица от много силната амбиция и намерение на създателя на въпросната “етимология” (П. Добрев), с цената на всичко, дори и на една очевидно-преднамерено манипулативна фалшификация, да постигне и реализира предпоставения търсен и нужен резултат.

Всичките тези обобщения и заключения имат за начало и тръгват по-специално от гореприведените две думи, едната от които е *вахн. нрси tɪfl*, в съществуването и наличието на което в този език не може да има никакво съмнение, доколкото единият от авторите ползва и цитира, макар и не особено прецизно, тъкмо съществените за случая форми от съответния, добре познат ни източник, където *ahú*, *awú*, *ohú* “серна; газелъ” и *tɪfl*, *tafl* “ребенок, дитя” [Грюнберг, Стеблин-Каменский 1976, 293,405,473,477].

И все пак, сред всичко това, тук не е взета предвид и не е отчетена изключително важната и съществена за случая “подробност” в лицето на добре известния в иранското и тюркското езикознание неоспорим факт, че самата дума *tɪfl* във ваханския език може да бъде единствено и само арабска по произход, което автоматически и неизбежно лишава от фактологическа база изградените върху нея изводи и заключения, “теории и концепции”.

И наистина *tɪfl* е очевидно и безспорно арабска по произход дума заемка в този език и тя има за основа пак собствено и чисто, повече от сигурно, *ар. طفل* [тифл] “грудной ребенок; дитя” [АрРСл-2, 604], откъдето например е заета и в географски по-близкия, също иранския кюрдски език като *tɪfal* “ребенок, дитя” [КРСл, 759], както и в персийския език като *طفل* [тэфл] [РПСл, 194], но още и в много по-близкия и дори съседен на ваханския, ишкашимски език под формата на метатезираното *tɛlf* “child” [СлИшЯз, 240], но и в пуштунския език - *طفل* [тифл] [ПшРСл, 581].

Всички тези езици обаче са могли да “получат и имат” въпросната арабска дума ни по-рано, ни по-късно, едва след началото на VII в., т.е. безкрайно дълго и много след времето на Авитохол, което пък от своя страна е най-доброто и неопровержимо свидетелство и доказателство, че това име в никакъв случай и изобщо не възниква и не се образува на основата на горните две памироирански думи.

За нас е пределно и достатъчно ясно още и това, че *мли Авитохол* изобщо не може да възниква и да се образува на основата на горните две думи, не защото например, ако това наистина е иранска сложна дума със значение “син на сърната”, то съставката *ави-* в структурата на евентуално образуваното на тази основа сложно двусъставно име по принцип следва да заема не първото, а второто място, т.е. нещо като **тохол-ави*, какъвто е нормалният и по-често срещан словоред, произтичащ от структурно-типологическите закономерности и специфични особености на иранския синтаксис, където този тип

сложносъставни думи в повечето случаи възникват и се образуват посредством добре известния персийски изафет - **тохол-и ави*, въпреки че никак не е невъзможно Името да се образува и от иранско апозитивно субстантивно-субстантивно словосъчетание, определението на което, само обаче като изключение, може да е в препозиция, както е например при вече сложносъставната дума *baγpuhr* “сын бога” [Основы иранского языкознания 1981, 199], букв. “бог-син”, но тогава пък по правило, специално за ваханския език, определението съществително трябва да бъде в множествено число или родителен падеж – *potšo patr* “сын царя” [Грюнберг, Стеблин-Каменский 1976, 659], букв. “на царя синът”, подобно на согд. *βaγē rēž*, “любовь бога”, т.е. “на бога любовта” [Основы иранского языкознания 1981, 387]; не и защото сегашният звуков строеж на въпросните две думи *ahú*, *awú*, *ohú* и *tifl*, *tafl* е твърде различен и дори далечен от строежа на така сегментираните съставки на Името *ави-* и *-тохол*, а и той надали може да е същият и по времето на Авитохол или пък че по това време, през II в., в никакъв случай не съществува вахански език, за да се вземат от него необходимите две думи, а само неясно кой точно и какъв източноирански диалект от бактрийски или согдийски тип [Грюнберг 1980, 168; Основы иранского языкознания 1981, 314-317, 347-350], но единствено и само защото и поради много простата и изцяло прозрачна причина и условие, че пак по същото време, тъкмо в този тъмен и неясен източноирански диалект все още и в никакъв случай няма и не може да има дори и една-единствена и то тъкмо тази, за всеобща радост на много силно и дори кръвно заинтересовани български историци псевдопрабългаристи, толкова съдбовно-решаваща и даже и фатална дума, заради много добре и всеобщо известния, също и безспорния и изобщо неоспорим научен факт, че в памирските ирански езици арабските думи започват да се пренасят и да се заемат едва със и след арабските походи и завоевания на изток, които обаче започват не преди Авитохол, за да осигурят езиковия материал за образуване тъкмо на неговото име, а единствено и само през средата-края на VII в.

По-конкретно, арабите навлизат в Бактрия през 653-654 г., а през 706-712 г. тези походи се засилват и разширяват и достигат до Согд и Хорезъм, докато те, арабите успяват да завладеят окончателно всички севернокавказки народи едва през 730 г. след проникване за първи път в Алания през Дарялския проход в 724 г., което като цяло същевременно означава още и това, че горещитираната арабска по произход дума *tefl* е преминала и е заета в онзи памирски източноирански език най-малко пет века по-късно (!!!), след като *мли Авитохол* вече е било “произведено” и разпространено далеко на запад от Памир, ако то наистина произлиза и идва от точно тази географска област, които пет века време очевидно и безспорно са както нещо съвсем незначително и нищожно, така също и “много добър” атестат характеристика за някои от съвременните български историци – само констатация от наша страна, но не и коментар или квалификация.

Арабските походи и завоевания на изток са началото на многопосочна мащабна арабизация не само на памирските, но и на всички ирански народи в областта на езика, религията, материалната и духовната култура, която

арабизация с течение на времето се превръща в обикновено явление и бележи своя връх чак през IX-X в.

Тъкмо през тази епоха, тукашните ирански езици биват изместени и заместени от арабския език в официално-деловата и научно-художествената сфера на културно-политическия обществен живот на местните ирански народи и племена; стига се до упадък на средноперсийската – пехлевийска и манихейска писменост; основен официален, писмен и литературен език на цялата територия на Иран, Афганистан и Средна Азия става арабският, който от своя страна се превръща в главен и основен източник за попълване и обогатяване на лексиката и терминологията на заварените ирански езици.

Този първи етап на пряко арабско езиково влияние върху иранските езици е последван по-късно от сравнително по-продължителен период на косвено влияние и въздействие, по време на който в памирските и останалите ирански езици, от вече в достатъчна степен арабизирания персийски език преминава още изключително голям брой арабски думи, така че понастоящем лексиката от арабски произход представлява огромна част от речниковия фонд на всички, с изключение само на осетинския, новоирански езици (И. Оранский) и тук тя е с най-голям относителен дял сред всички заети от останалите съседни или не, териториално-темпорално по-близки или по-далечни езици, лексикални елементи [вж. Беляев 1970, 149-151; Габриелян 1989, 83; Колесников 1982, 166,220-223; Оранский 1979, 72; Основы иранского языкознания 1979, 44; ~*~1982, 5; Рубинчик 1976, 199; History of Civilizations-4.1 1998, 23-25].

В действителност, обяснението и определянето произхода на *мли Авитохол* се очертава като напълно възможно, сигурно и перспективно; максимално задоволително, пълно-последователно и обектноадекватно единствено и само на основата и в рамките на миналите и съвременни тюркски езици, именно с оглед на които са и правени, наистина доста отдавна, частично или донякъде успешни опити, един от които е и този на Й. Микола, според когото, по реда, възприет и предложен от проф. М. Москов [1988], Името води началото си от *сттюрк. апът* “баща”, което се съдържа и в старотюркския израз *шад-апът* и което от една страна се развива в *Яфет* от *Яфет оглани* = син на Яфет, а от друга страна пък в *тбълг. Авит*, така че Авитохол от Именника и Яфет-оглани “син на пращадото” от старата тюркска легенда имат не само общи имена, но и еднакво висока възраст [150]; сложното лично име *Авитохол* носи значението “син на дедите” [152]; “Авитохол (синът на дедите) като представител на предварително изчислен период съществува през вековете, във времето 300 г.” [157]; “Атила чрез значението на името Авитохол е “син на пращадите” [164]; “Авитохол се обяснява като “пращадовски син, син на пращадите” [173; Mikola 1914, 23-24].

Основното и главното, което прави тази етимология само частично успешна, но въпреки това напълно неприемлива като цялостно и достатъчно завършено обяснение на произхода на Името, е това, че в действителност, в миналите и сегашни тюркски езици няма дума *апът* със значение “баща”, което неясно как по-сетне се заменя от значенията “дядо; пращад; деди, пращеди”; думата може и да се наблюдава в изрече *шад-апът*, но този израз

пък не е собствено тюркски по произход, а и вмъкнат и представен по такъв начин, той е и лексико-граматически необяснен, така че няма основание да се поставя в основата и началото на етимологията, като му се приписва значение, каквото той реално не притежава, защото ако старотюркският израз *шад-апът* съдържа *апът* с предполагаемо, но необосновано и недоказано значение “баща” или пък “деди”, то никак не е ясно и изобщо не е посочено от какъв точно вид е граматичната структура на целия израз, като същевременно не се конкретизира и върху кое по-точно от многото значения, които се постулират в процеса на доказването тъждествеността на Авитохол и Атила, в края на краищата се изгражда и неговата комплексно-цялостна и резултативна, лексико-граматична семантика.

Всъщност в тюркските езици, освен арабското по произход *aba* “прародител; предци” [ДТС, 1], има още и *aba* < *appa, също и *awaga* “баща; вуйчо; дядо; прадядо; предци”, които две думи обаче нямат форма *апът* и тогава имплицитно се възприема мн.ч. *-it*, което обаче, според нас, е само теоретически възможно, защото не е собствено тюркски, а монголски по произход граматичен инвентар [вж. Gabain 1950, 85], а и при това положение, определението, зависим член на словосъчетанието генетична основа на Името, се оказва форма за множествено число, което надали е достатъчно подходящо и удобно за образуването на собствено име.

Ето защо, намиращото се на първо място в Именника на българските ханове *мли Авитохол* напълно определено, дори категорично и безспорно, а за езиковеда тюрколог, който при това обикновено има поглед и върху темпорално-локално и структурнотипологически по-близките или по-далечни групи източни езици и на първо място върху иранските и арабския език, даже и очевидно, възниква и се образува в “недрата и лоното” на късноантичните и ранносредновековни български, но по-добре да се снемат полисемията и тогава, на тюркобългарските езици на авари, хазари и болгари, прабългари и още по-конкретно, в средата и на основата на прабългарските, но терминологически по-точно и още по-ясно, на българските езици.

Именно и само в тези езици, достатъчно добре известни и познати от Античността насам; разпространени и простиращи се върху огромната и необятна територия от Байкал, Саяните и Алтай до Балканите и Унгария, по принцип и в частност, несъмнено са налице семантически и фонетико-граматически изключително подходящи за образуването тъкмо на личното име на един хан, лексеми апелативи в лицето най-напред на фонетически напълно или почти тъждествената на началната част на Името, а по силата на всичко предложено и изложено по-нататък, очевидно и безспорно много старата, древната иранска заемка в българските езици, лекс. *абит, с нейното по-късно и по-следващо развитие болг. *авит и с нейния, арабски по произход почти пълен омоним в останалите тюркски езици *'abid* “поклоняющийся богу; набожный”, тур. *âbid* от ар. *عابد* [ʿābid] “поклоняющийся; служител; поклонник”, действително причастие от кор. *عبد* [ʿabada] “служить; поклоняться” [АрРСЛ-1, 628-629; ДТС, 2; НВТSz, 11].

Лексемите *абит и *авит сега и тук, именно в този си вид и звукова форма

се възстановяват на основата и с оглед на съществуващите, наблюдавани и регистрирани в миналите и настоящи тюркски езици изобщо; на българските езици в частност и на българските езици и диалекти по-специално нарицателни съществителни имена апелативи самостоятелно и отделно; включени в състава и структурата на други нарицателни имена или на вече образувани и завършени собствени имена като *сттюрк. apit*, налице още и в *šadapit beglär* “шадапиты-беки”, първото от които от сложн. *šad-apit; пак иранската заемка, само че от по-ново време и на друго място, мли *But Kara*, където може и да се допусне изпадане и лабиализиране, под влияние на озвучената устнена съгласна, на *apit* до *but*, но по вероятно, изначалното и изконно *изтур. при *bit* с евентуално първично значение “голям; висок” и определение към, също иранското по произход *kara* “планина”.

Важно-централно място сред тези нарицателни и собствени имена заема средновековната българска титла *бат*, която се прибавя към името на най-големия по възраст престолонаследник и която обикновено той си запазва и след сядането на престола, както е при *азболг. Бат-Органа*, *квболг. Бат-Баян* – най-големият син на хан Кубрат, развито в съвр. чув. *Питпуян*; сраз. *болг. Крум-бат* – български цар, който през 359 г., начело на войските си от племената, известни тогава като хионити, превзема римската крепост Амида, днешен Диарбекир; много възможно и срвек. *мадж. мли Арнад* от *ар-бат, също и *Айбат* – другото име на Атила, още и *вболг. Бат-Тимер, Бат-Угыр, Арбат*, тъкмо последното от които между впрочем, като че ли трябва да е в основата на името на прочутия московски площад и улица, а не, както обикновено се знае, *ар. ribāt* “хан, крайпътна станция; укрепен манастир; погранична казарма” и още по-малко пък, пак арабското по произход *арба* “повозка” [срв. СТЯЗ, 265; Фасм-1, 83; ~*-3, 502].

При всички тези мъжки лични имена българската титла *бат* е по-късно развитие на *нрси бат* “княз; владетел, цар, хан” (Б. Иман), а то пък от *бат “голям; главен”, вж. *вболг. батавыл* “полевая ставка; ставка князя”, букв. “голям стан”, най-вероятно от по-долу достатъчно подробно представеното *срперс. *pat*, но никак не е изключено и от *abit по пътя на изпадане на началната гласна и разширяване на следващата тясна гласна, като тук следват още срвек. *квболг. мли Аbum* (С. Байчоров), *хаз. антнм Parsbit*, при и пред пак *хаз. мли Barsbek*, очевидно от *pars-abit с изричната бележка от страна на лингвистите хазароведи, че това са не само “Turkic Female Khazarian names”, но и “also a male name” (Khazarian Names); пак тук, твърде възможно още и съвр. *тур. мли Avid* [TV].

При цялото това наличие и дори изобилие от собствено тюркски безспорно по място и езиков статут, набор и състав, структура и функция лексеми вътрешноезикови съответствия или изоглоси заедно и наред с възникналите и образувани на тяхна основа собствени имена ономастични изоглоси, вече съвсем очевидно, изобщо не може да се мисли и говори за някакво запазване и развитие на титл. *бат* в съвр. *бълг. бате* [срв. Табаков 1999, 23], което в действителност си е напълно закономерно и много по-късно развитие на собствено българска езикова почва от *стб. братръ*, *слав. *братръ*, *ие. bhrātēr*, чрез

изпадане на първата съгл. *p* от звателната форма *брате*, запазило значението си “по-голям брат, ба̀тко”, например в македонските български говори [НПС] и налице също и в *ба̀ко* < *бра̀йко* < *бра̀тко*, където пък *t* > *й*, както при *ма̀йка* < *ма̀тъка* [вж. БЕР-1, 36,74-75; Фасм-1, 207-208] от една страна и от друга страна, не се налага да се търси и възстановява лежащата зад и преди българските лексеми източноиранска праформа, най-вероятно от скито-сарматски тип.

Ето защо, напълно достатъчно за нуждите на настоящото ономастикоетимологично изследване и описание на мли *Авитохол* безспорно ще бъде привличането и привеждането тук само на иранската праформа във вида на *нрси* **pāti-*, “господин”, *стип.* *paitiṣ* “Herr” (AiWb), *ав.* *pa'ti*, *paiti* “господин”, *сак.* *vata* “lord”, от **pa(y)-* “охраня́ть”, *pāna* “охраняющий”, *хсак.* *pā-* “to protect”, *pānā* “keeper” и от което в староиранските езици са напр. *xšaθra-pāti-* “lord of the country”, *magu-pāti* “верховный жрец”, *сксарм.* мли *Pati*, *spāda-pāti “командующий армией”, от където *арм.* *снапанетъ* “военачальник, полководец” (М. Каланкатуаци), а така също и *авл.* *gardupati* “начальник над рабами” (И. Оранский).

В средноиранските езици са партиянският непродуктивен суф. *-pat/-bed/-byd* в *нрси* *dīzpat* “начальник крепости” и *лчи* *Andarbed*, *ефт.* *dapirpat* “head of chancellery”; бактрийският предл. *pido* [pəd], от което *мундж.* *pye* “щц.”, но и суфиксът за длъжност, с който са образувани *asbarobido* “начальник кавалерии”, *zēnobido* “начальник арсенала”; самостоятелно-отделно *срперс.* *pāti/pet* “предводител, военачалник; върховен жрец”, *пехл.* *pat*, *ефт.* *bid* “commander”, суф. *-bed/-byd/-pat*, *нрси* *darīgbed* “дворцовый начальник”, *hērbed*, *hērpāt* “жрец; глава религиозной школы”, *spāhbed*, *spāhpat* “военачальник”, от което *перс.* *sipāhbad* и от където безспорно и неясно откъде точно взетото, но поради вокалната назализация и спираантизацията на *б* > *в*, най-вероятно със средногръцко (византийско) посредничество още и срвек. *бълг.* *аснавенд* “главнокомандующ” (С. Шанговъ); *magupāt* “верховный жрец”, от което *перс.* *mōbad* и през изпадане и съкращаване на средната част, както дворцовата титла от времето на цар Симеон (893-927) *маготин*, така също и титлата от времето на хан Кубрат *moguti* (Р. Dobrev), за която обаче е много съмнително да има точно това *-i* в края си.

От тук още и срвек. *арм.* *pet* в състава обикновено на сложни титли като *хазаранетъ* от иранското по произход *хазара* “хиляда”, т.е. “хилядник” (Э. Дилленъ), *mogpet*, а така също и *инд.* *naścīra-pāti* “начальник охоты” (И. Оранский).

И най-после *срперс.* *pāti* е много добре запазено фонетически и семантически в *тур.* *pâdişâh* “султан; монарх”, за което обаче се съчиняват какви ли не фриivolности от сорта на *pâd* “saklama, koguma”, т.е. “пазене, охрана” и *şâh* “iye, taht, büyük, yönetici” т.е. “владетел, трон, голям, управител”, следователно *pâdişâh* “büyük tahtı koguyan, bekçi, koguucusu”, т.е. “този, който охранява големия трон/престола; страж, пазител” (TDESz), а пък в действителност, той си е всичко на всичко *pâdi-şâh* “шахът господин; големият шах или цар; най-големият, великият управител, шах или цар” [прим., вж. и срв. още Александров 2002, 5,14; Байчоров 1989, 79-82,275; Дилленъ 1884, 181,197;

Ибн Фадлан 2001; Иман 2001, 18,22,29,43,353,374; Каланкатуаци 1984, 186; Оранский 1979, 67-69; Основы иранского языкознания 1979, 40-41,176,298; ~*~1981, 73,197,323,337; Табаков 1999, 23-24; Шанговъ-1 1923, 142; History of Civilizations-2 1994, 410-413; ~*~-3 1996, 146,177; Khazarian Names 2001; The Cambridge History 1985, 137; ДТС, 47,79,129,364,518; ЭСЧвЯз, 273; СлВхЯз, 241; AiWb, 238, срв. Dobrev P. 2001, 5-6; TDESz, 544].

При преминаването и заемането си в българските езици, най-вероятно от някой източноирански диалект, в който съществителното име притежава звуковата форма повече **pit*, отколкото **bit*, думата се подлага на вторично преобразуване усвояване в тюркския език посредством прибавянето на протетично *a*, или *ä*, което се наблюдава между впрочем и при другата много стара иранска заемка в българския език *верени* от Именника на българските ханове, само че при неговата форма в останалите тюркски езици, например в турския език, където тя е с протетично *e* - *evren*, а така също и посредством озвучаване на началната съгласна под влияние на следващата я гласна, което обаче не протича при заемането на лексемата в останалите тюркски езици, където предната *i* се развива в задната *ï*, под влияние на протетичното *a*, по силата на характерната за тюркските езици прогресивна асимилация, известна повече като звукова хармония, така че се стига до формата *apit*.

Както много добре проличава от *квболг Абум* и *хаз. Parsbit*, спирантизацията или промяната *b-v* е звуково преобразуване, присъщо по-скоро на дунавскобългарския, но като че ли не и на кавказскобългарския и хазарските езици и в това отношение тази спирантизация е негова съществена структурнотипологическа черта особеност на фонетично равнище, която го свързва и обединява с източноиранските, древния скитски и съвременния осетински език, които пък от своя страна, по линията на беззвучната спирантизация *p-f* образуват ярко очертан и специфичен фонетичен тип сред всички останали ирански езици [вж. Основы иранского языкознания 1979, 332].

Тази промяна се наблюдава и при други прабългарски думи собствени и нарицателни имена като например *бълг. апл шавар* "вид блатна тръстика", който ние вече имахме възможност да проучим по-подробно и да докажем като лексема компонент на прабългарския суперстрат в българския език и който тук лежи в основата на редица хидроними и ойконими като *хдрнм Шаварна* (Севл), *Шиварна* (Самк), *ойкнм Шаварна* (Пл, XV в.), *Шаварна* (Севл, 1877), *миктп Шаварна*, *хдрнм Шаварна гьол* (Гор) и др. [Добрев 1996, 141; Ангелова-Атанасова 1996, 436].

Въпросната фонетична промяна е налице също и при срвек. *арм. ойкнм Šawarnahot* - село в Армения, възможно и в кантона Bałkh, за който има податки и в писмените извори, че по тези места са се заселвали прабългари [Армянская география 1877, 70; Стаматов 1997, 56-57], но който ойконим засега се представя като собствено арменско по произход местно име [Капанцян 1975, 151].

Всъщност, на основата на един по-подробен, семантикоструктурен и особено словообразователен анализ, посредством който се установява, че еднаквото и в двата случая словообразуване е много старо българско, наследено

още от “алтайския” период на тюркските езици; негов съвременен продължител трябва да е чув. *-nal/-ne* с дестинативно значение, а съвременно съответствие и по форма, и по значение – якут. *-на:х*, също и *-нык*, които са варианти на общтюрк. *-liŋ* със значение на събирателна множественост [вж. Бетлингк 1989, 256; Левитская 1976, 137-138; Серебрянников, Гаджиева 1986, 115], си проличава особено ясно, че арм. ойкнм *Šawarnahot* в действителност и безспорно е чисто и просто българска ономастична заемка, която дължи наличието и присъствието си точно на това място, на добре известния от историята факт на заселването и пребиваването през Ранното Средновековие по арменските земи и на прабългари.

Втората част на мли *Авитохол* се характеризира също така, пак в тюркските езици, с фонетически съвсем тъждествена, семантически напълно подходяща за възникването и образуването на собствени имена, лексема апелатив, каквато е общтюрк. *огул* “син”, сттюрк. *оуул*, но и *охо!* (A. von Gabain), която звукова форма съдържа и носи много стари, древни фонетични белези, налице също така и в някои други, добре известни в тюркското сравнително-историческо езикознание като запазили старинни черти тюркски езици, какъвто например е якутският език, където апелативът е с облика *охол*, още и саръг-югурският, където пък тя има вида *оуол* и др. [Тенишев 1976, 193; Gabain 1950, 340-341; ЭСТЯЗ-а, 414-417].

Синтактичната структура, словоредът на отделните компоненти на сложносъставната дума е очевидно и безспорно, единствено и само тюркски под формата на задължителното и винаги и навсякъде безусловно спазвано и прилагано синтактично правило за разполагане на определението пред определяемото, така че при наличието и широкото разпространение в тюркските езици на горните две думи, няма никакви, достатъчно основателни и сериозни причини пречка Името да не се разчлени или сегментира до *Авитохол*, с историко-генетична основа свободното подчинително синтактично словосъчетание *авит-охол със значение поотделно на всяка една от съставките “господин; началник, господар; владетел, хан” и “син; чедо”.

От съединяването, сливането и идиоматизацията на тези значения се развива съответно и интегративно-синкретичната комплексна семантика “хански син, рус. царевич, принц; княз” като съдържание на образуваната на основата на същото словосъчетание българска висша благородническа титла, най-вероятно корелат калка на иранската по произход общотюркска, пак висша благородническа титла *šadapit*, безспорно от ир. свслч *šad-ä pet “принц; княз, рус. шадапыт”, букв. “син на господар, владетел или цар”, а специално първата част на словосъчетанието има своите застъпници в срвек. сак. *zāta* “born”, съвр. ишк. *zat*, перс. *زاد* [зад], *زاده* [задэ] “рожденный, порожденный; дитя, потомок”, язг. *žuta* “сын” [вж. History of Civilizations-2 1994, 410; ПРСл-1, 751; СлВхЯз, 304].

Освен мли *Авитохол*, калка на иранската титла е и гореприведеното и известното от старата тюркска легенда *Яфет оглани* - син на Яфет, първата част на което е видоизмененото в друг тюркски език, най-вероятно от кыпчашки тип, *apit* по пътя на прибавяне към него на често срещаното в тюркските езици

протетично *й*, докато добре известното от Златното съкровище “Надъ Сент-Миклош” мли *Бутаул* най-вероятно не е пряко развитие на *Авитохол*, а самостоятелно възниква в друг български диалект от същите тюркски съставки *бат-огул с лабиализация на първата гласна в рамките на същия този диалект и изпадане на звука *г*.

При горната семантика на генетичната основа на собственото име на тази историческа личност, във всички случаи, както следва от тюркските езикови данни и от техния анализ, от тюркобългарска народност, и самото име очевидно не е първично-изначално и основно, а вторично-допълнително и по-късно дадено или по-точно възникнало и развито на основата на титлата, която лицето си е притежавало и носело по принцип като син на тукашния български хан и която титла впоследствие се е развила и прераснала в негово лично име, като гранична линия при това безспорно е моментът на наследяването и сядането на престола.

Така разработената и доведена до край и до детайли във всичките си основни и съществени отделни посоки и направления етимология вече дава възможност да се вземе отношение накратко и да се прецени сегментацията и семантизацията на мли *Авитохол* и при С. Байчоров [1989], според когото, “както показва сравнителният анализ на имената на българските ханове, то се състои от три корена – *Авит ох ол* < *Авит ёх ул* “Авита гордый сын”, “Авита славный сын”, където *ёх* е фонетичният вариант на гореразгледаното руническо *ёз*” [81-82].

В тази връзка, само ще обърнем внимание, че при така извършената сегментация очевидно генетичната основа на Името се получава цяло изречение с подлог необясненото по съдържание, структура и произход *Абит*, при това неясно защо същото има още и формата *Авита*, а и първичното тук *ё* надали може да се развие и да премине в *о*, именно поради което следва да се обобщи и заключи, че този опит за обяснение на Името има за предмет само някои от неговите съставки и не може да се приеме дори и за минимално сигурен и задоволителен.

И като заключение, мли *Авитохол* възниква и се образува на основата и в рамките не на памироиранските, а на тюркските изобщо и на българските диалекти и езици в частност, именно поради което, с положителен знак, първият владетел от Именника на българските ханове има и носи тюркско лично име, имащо за основа иранското по произход болг. *авит и собствено тюрк. *охол, а с отрицателен знак, всякакви обобщения и заключения на тема памирски прародини, памироирански произход, принадлежност, вид и характер на прабългарите и прабългарския език, както и други небивалици от този сорт, са лишени от всякаква фактическа основа и изобщо и никога не може и за нищо на света няма да бъдат обосновани и доказани.